

ЛЕКЦІЯ.

ТЕМА № 4.

**«Психічні властивості
особистості»**

ПЛАН

- 1. Поняття особистості в психології.
- 2. Спрямованість особистості.
- 3. Темперамент.
- 4. Характер.
- 5. Здібності.

ЛІТЕРАТУРА:

Варій М.Й. Психологія / Для студ. вищ. навч. закладів. – К.: ЦУЛ, 2009.

Дрозденко К.С. Загальна психологія в практичному вимірі. Кредитно-модульний курс. Підручник. – К. «Професіонал», 2007.

Максименко С.Д. Загальна психологія. 3-тє видання перероблене та доповнене: Підручник – К.: ЦУЛ, 2010.

Пальм Г.А. Загальна психологія: навч. посіб.-К.: ЦНЛ, 2009

Психологія / За редакцією Ю.Л. Трофімова. – К.: Либідь», 2005.

Сергеєнкова О.П. Загальна психологія: навч. посіб.- К.: – К.: ЦУЛ, 2015.

Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. – К.: «Професіонал», 2004.

ВСТУП

Категорія особистості належить в психологічній науці до числа базових. Психологи досліджують структуру особистості, внутрішній світ особистості, фактори, які визначають розвиток особистості та поведінку людини. Ці дослідження мають не тільки теоретичну цінність. Вивчення особистості тісно зв'язано з необхідністю рішення різноманітних практичних задач.

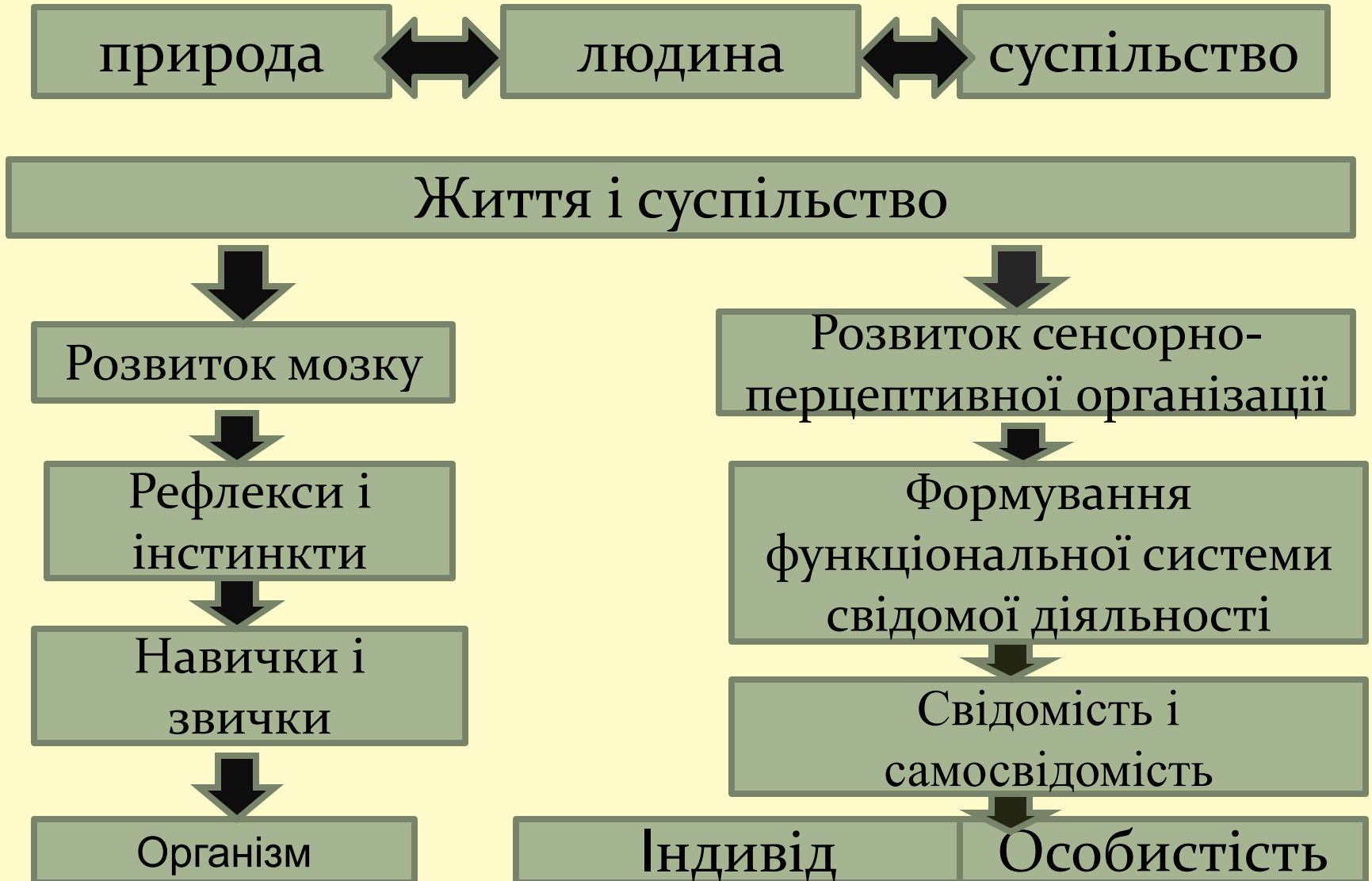
В правоохоронній діяльності використання психологічних знань і методів тісно зв'язано з необхідністю враховувати цілісність особистості як суб'єкта та об'єкта психологічного впливу.

В лекції подається загальне уявлення про особистість – основи, функції, властивості, а також про психічні стани як одну із форм проявлення психіки людини.

І. ПОНЯТТЯ ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ

Особистість — соціально-психологічна сутність людини, що формується в результаті засвоєння людиною суспільних форм свідомості і поведінки, суспільно-історичного досвіду людства (особистістю ми стаємо під впливом життя в суспільстві, виховання, навчання, спілкування, взаємодії).

Взаємодія соціальних і біологічних факторів у процесі формування особистості

Особистість — не тільки об'єкт і продукт суспільних відносин, але й активний суб'єкт діяльності, спілкування, свідомості, самосвідомості.

Особистість — це поняття, що позначає:

- людського індивіда як суб'єкта відносин і свідомої діяльності;
- стійку систему соціально значимих рис.

Особистість виникає в результаті культурного і соціального розвитку.

Особистість характеризується п'ятьма потенціалами:

- пізнавальним,
- ціннісним,
- творчим,
- комунікативним,
- художнім.

Пізнавальний (гносеологічний) потенціал визначається обсягом і якістю інформації, яку має особистість. Ця інформація складається зі знань про зовнішній світ (природний і соціальний) і самопізнання.

Ціннісний (аксіологічний) потенціал особистості визначається придбаною нею в процесі соціалізації системою ціннісних орієнтацій у моральній, політичній, релігійній, естетичній сферах, тобто її ідеалами, переконаннями, устремліннями, життєвими цілями.

Творчий потенціал особистості визначається отриманими нею і самостійно виробленими вміннями і навичками, здібностями до дії творчої, продуктивної і репродуктивної, і. мірою їхньої реалізації в тій чи іншій сфері (декількох сферах) праці, соціально-організаторської і критичної діяльності.

Комунікативний потенціал особистості визначається характером і міцністю контактів, які встановлені нею з іншими людьми.

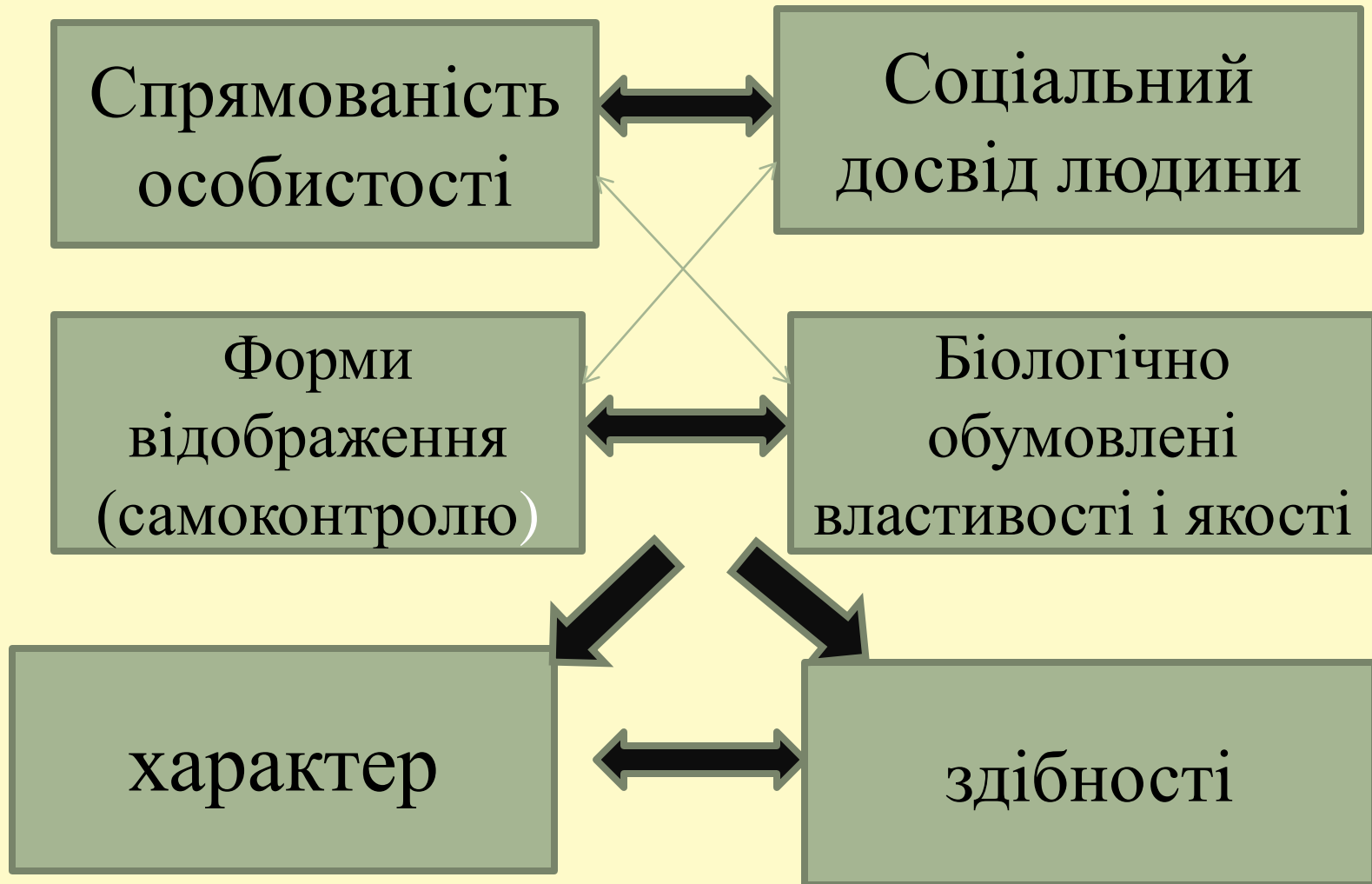
Художній потенціал особистості визначається рівнем, змістом, інтенсивністю її художніх потреб і тим, як вона їх задовольняє.

Психологічні ознаки особистості:

- самосвідомість;
- індивідуальність;
- активність;
- ступінь розвитку якостей;
- включеність у систему суспільних зв'язків;
- саморегуляція.

Індивідуальність. Особлива і несхожа на інших особистість у повноті її духовних і фізичних властивостей характеризується поняттям «індивідуальність».

Психологічна структура особистості

Висновки:

Таким чином, *особистість* — це:

- конкретна людина;
- яка усвідомлює своє місце і роль у суспільстві;
- яка займається свідомою діяльністю;
- яка володіє індивідуальними особливостями.

II. СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

До психічних властивостей належать:

- спрямованість,
- темперамент,
- характер,
- здібності.

Спрямованість

Спрямованість — найважливіша властивість особистості, у якій виражається динаміка розвитку людини як суспільної істоти, головні тенденції її поведінки.

Це така психічна властивість, у якій виражаються **потреби, мотиви, світогляд, установки, інтереси** людини.

Потреби особистості – це нестаток суб'єкта в чомусь конкретному, у певних умовах життя і розвитку.

Мотиви особистості – внутрішня психологічна активність, що організує та планує діяльність і поведінку, в основі яких лежить необхідність задоволення потреби.

Це спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням певної потреби.

Світогляд особистості - це сформована система переконань, наукових поглядів на природу, суспільство, людські відносини, що стали її внутрішнім надбанням і відклалися у свідомості у виді визначених життєвих цілей і інтересів, відносин, позицій.

Установки особистості - це її внутрішня настроєність на здійснення тієї чи іншої діяльності чи гальмування власної активності. Установки мають важливе функціональне значення: виступають як стани готовності, що дозволяють особистості ефективніше виконувати визначену діяльність.

Інтереси — це активна пізнавальна спрямованість людини на той чи інший предмет, явище або діяльність при позитивному емоційному ставленні до них.

Цілі особистості - це найбільш значимі для особистості предмети, явища, задачі й об'єкти, досягнення і володіння якими складає сутність її життя і діяльності.

Висновки:

Спрямованість перш за все визначає цілісну структуру особистості. В основі спрямованості особистості лежить виникаюча в процесі життя і виховання людини стійка домінуюча система мотивів. Спрямованість особистості може виявлятися в різних сферах її життєдіяльності.

III. Темперамент

Темперамент — сукупність типологічних особливостей людини, що виявляються в динаміці її психічних процесів: у швидкості і силі її реакцій, в емоційному тонусі її життєдіяльності.

Темперамент — це прояв у психіці людини вродженого типу нервової діяльності.

У дослідженнях І.П. Павлова були встановлені **три основні властивості нервових процесів:**

- **сила,**
- **урівноваженість,**
- **рухливість.**

Різні комбінації цих властивостей утворюють чотири типи вищої нервової діяльності:

1. *Сильний, урівноважений* (процес порушення збалансований із процесом гальмування), *рухливий* (процеси порушення і гальмування легко змінюють один одного). Цьому типу вищої нервової діяльності відповідає *сангвінічний темперамент*.

2. *Сильний, неурівноважений* (процес порушення переважає над процесом гальмування), *рухливий*. Цьому типу вищої нервової діяльності відповідає *холеричний темперамент*.

3. *Сильний, урівноважений, інертний* (процеси порушення і гальмування мало рухливі). Цьому типу вищої нервової діяльності відповідає *флегматичний темперамент*.

4. *Слабкий* (нервова система не витримує великого і тривалого навантаження), *неврівноважений, інертний*. Цьому типу вищої нервової діяльності відповідає *меланхолійний темперамент*.

Розглянуті вище чотири типи темпераменту (сангвінік, холерик, флегматик, меланхолік) звичайно не бувають представлені в «чистому» виді. Люди, як правило, мають змішані темпераменти, але той чи інший тип темпераменту є ведучим, основним.

В залежності від умов життя і діяльності людини окремі властивості її темпераменту можуть підсилюватися чи послаблятися. У той же час властивості темпераменту мають тенденцію більш різко виявлятися з віком людини.

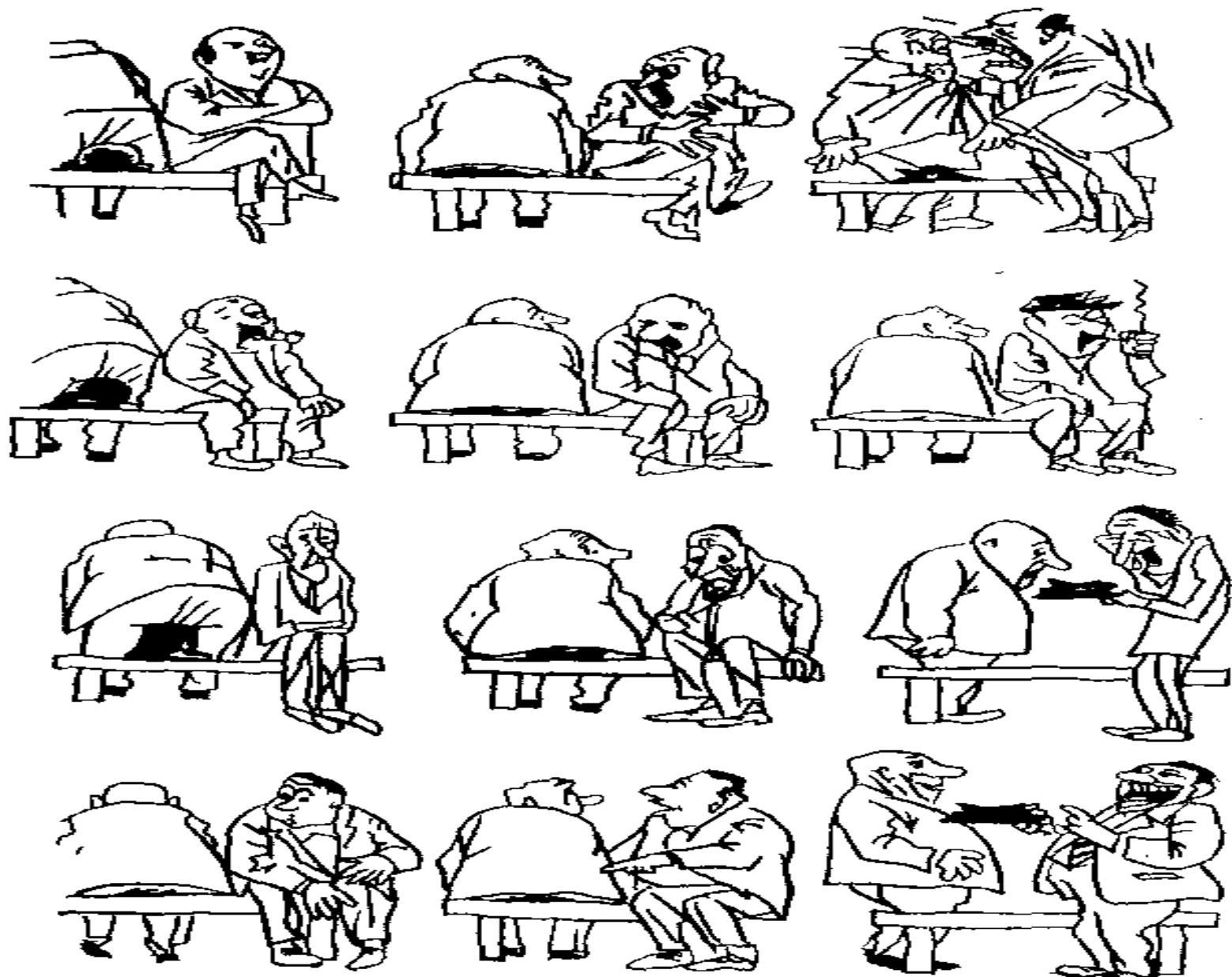

Рис. 44. Реакция людей с различными температурными элементами в единичной обстановке.

Висновки:

Темперамент – це динамічна характеристика психічної діяльності

Темперамент не є ціннісним критерієм особистості; він не визначає потреб, інтересів, поглядів особистості.

Темперамент як психічний прояв властивостей нервової системи **Темперамент** має пряме відношення до природної основи характеру. З іншого боку, типологічні властивості нервової системи мають не менш близьке відношення до природної основи здібностей, до того, що як правило називається задатками.

IV. ХАРАКТЕР

У перекладі з грецької мови слово «характер» означає «креслити», «залишати відбиток», а в переносному значенні — *чітко виражені загальні риси поведінки.*

Характер — придбані в конкретних соціальних умовах загальні способи взаємодії особистості із середовищем, що складають тип її життєдіяльності.

Діяльність і поведінка людини спрямовуються стійкою системою відносин.

Система стійких відносин особистості підрозділяється на наступні групи:

- 1. Ставлення людини до суспільства.**
- 2. Ставлення людини до самої себе.**
- 3. Ставлення до праці, інших видів діяльності.**
- 4. Ставлення до речей як продуктів людської праці.**

Ставлення до
своєї
діяльності (ініціа
тивність,
працелюбність,
працездатність)

Ставлення до
себе
(самокритичні
сть, гордість,
скромність)

характер

Ставлення до
інших осіб
(тактовність,
ввічливість,
чуйність)

Ставлення до
оточуючого
світу

Система відносин особистості є основною її якістю.

Тому **рис**и **характеру** визначаються і класифікуються насамперед у залежності від спрямованості особистості, від системи стійких ставлень людини до різних явищ дійсності.

Риси характеру виражаються в окремих загальних особливостях поведінки:

Вольові риси характеру: цілеспрямованість, самостійність, рішучість, наполегливість, сміливість, мужність, дисциплінованість та ін.

Емоційні риси характеру.

За емоційними якостями розрізняються натури: *емоційно-вразливі* (підвищена емоційна реактивність), *сентиментальні* (підвищена пасивно-споглядальна емоційність), , *експресивні* (підвищена емоційність, зв'язана з бурхливою, стрімкою діяльністю), *малоемоційні* (емоції не грають значної ролі в діяльності).

Інтелектуальні риси характеру — стійкі індивідуально-типологічні особливості розумових здібностей.

Серед якостей, що характеризують інтелектуальний склад особистості, виділяються *продуктивність оригінальність розуму*, а також *стійка інтелектуальна спрямованість особистості* — *допитливість, розважливість, вдумливість та ін.*

Типи характеру

Тип характеру — виражається у загальних способах взаємодії із середовищем, стилі життєдіяльності.

1. Гармонічно цілісний тип, який добре адаптується у різних ситуаціях. Цей тип характеру відрізняється стійкістю відносин і в той же час високою пристосовністю до навколишнього середовища. У людини з таким типом характеру відсутні внутрішні конфлікти, її бажання збігаються з тим, що вона робить. Це товариська, вольова, принципова людина.

2. Внутрішньо конфліктний тип, але зовні погоджений із середовищем. Цей тип характеру відрізняється суперечливістю між внутрішніми спонуканнями і зовнішньою поведінкою, що, погоджуючись з вимогами середовища, здійснюється з великою напругою.

Людина з таким типом характеру схильна до імпульсивних дій, однак ці дії постійно стримуються вольовими зусиллями. Система її відносин стійка, комунікативні властивості досить розвинені.

3. Конфліктний тип зі зниженою адаптацією. Цей тип характеру відрізняється конфліктністю між емоційними спонуканнями і соціальними обов'язками, імпульсивністю, перевагою негативних емоцій, нерозвиненістю комунікативних властивостей

4. Варіативний тип, що адаптується до будь-яких умов у результаті нестійкості позицій, безпринципності. Цей тип характеру свідчить про низький рівень розвитку особистості, про відсутність стійкого загального способу поведінки. Безхарактерність, постійне пристосовництво до зовнішніх обставин є сурогатом пластичності веління; її не слід змішувати зі справжньою пасивністю поведінки, зі здатністю враховувати обставини для досягнення своїх основних цілей, не відступаючи при цьому від соціально позитивних норм і вимог.

У результаті досліджень німецького психолога Леонгарда і вітчизняного психіатра Личко виділені акцентуації характеру.

Акцентуації характеру — означають надмірну виразність окремих рис характеру і їхнє сполучення, що представляють крайні варіанти норми поведінки.

Висновки:

Отже, характер — це загальна регулятивна особливість особистості, що формується у відповідних умовах життя. Основою виховання характеру є система впливів на спрямованість особистості і відповідна організація способів життєдіяльності людини.

V.ЗДІБНОСТІ

Здібності — сукупність таких психічних особливостей людини, що дозволяють їй успішно займатися й опановувати одну чи кілька видів діяльності.

Фізіологічною основою здібностей є задатки.

Задатки — вроджена схильність людини до визначених видів діяльності.

Типи здібностей:

- *загальні здібності* — сприятливі можливості розвитку особливостей психіки людини, що однаково важливі для багатьох видів діяльності (наприклад навчальні здібності).

Спеціальні здібності (професійні) — можливість розвитку окремих психічних процесів чи властивостей особистості для якого-небудь конкретного роду діяльності.

Обдарованість — сукупність загальних і спеціальних особливостей, властивих конкретній людині, що виділяє її серед інших людей за однакових умов навчання і виконання якої-небудь діяльності.

Талант — високий ступінь обдарованості, реалізований у певній галузі.

Геніальність — вищий ступінь обдарованості, що виражається в результатах, досягнутих одночасно в ряді галузей діяльності.

ВИСНОВКИ

Особистість – це єдине цілісне утворення, окремі елементи якого знаходяться в закономірних взаємозв'язках. Так, природні особливості індивіда – тип його вищої нервової діяльності – закономірно визначає його темперамент. Темперамент виявляється у всіх діях особистості. Тип вищої нервової діяльності і темперамент людини обумовлюють у відомій мірі його здібності. Здібності людини обумовлюють можливості її включення у певні види діяльності, тому вони впливають на формування спрямованості особистості. Спрямованість, здібність і темперамент людини переломлюються в рисах характеру.

Сукупність психічних властивостей утворює психічний склад особистості.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

При вивченні даної теми необхідно засвоїти поняття: «особистість», «індивідуальність», «психічні властивості», «спрямованість», «темперамент», «характер», «здібності» .

Доцільно опрацьовувати рекомендовану літературу за формами, які обираються самостійно, а саме: конспект, тези, план, таблиця, схема, висновки, тощо. Можна порівнювати зміст матеріалу з питань теми в різних джерелах.

З метою засвоєння основних теоретичних положень теми, усвідомлення її актуальних проблем і пошуків їх шляхів вирішення:

1. Охарактеризуйте сучасні уявлення про особистість.
2. Розкрийте зв'язок між спрямованістю особистості та її діяльністю.
3. Визначте наукові основи побудови теорії темпераменту.
4. Охарактеризуйте типи темпераменту.
5. Поясніть, під впливом яких факторів формується характер людини.
6. Визначте структуру рис характеру та його типи.
7. Обґрунтуйте, чому характер тісно пов'язаний з темпераментом.
8. Доведіть співвідношення задатків та здібностей.